

ZAMBIA

REISVERSLAG LEX EN ALIE KLEIN HANEVELD

In april en mei hebben Alie en Lex Klein Haneveld een reis gemaakt naar Zambia en Mozambique. In Zambia hadden zij contacten met Kovina Mutenda en bestuursleden van het Christian Resource Centre, gemeenten bezoeken en dan ook preken, maar een bezoek aan de plaats Livingstone met de Victoria watervallen stond ook op het programma.

Een uitgebreid verslag? "Dan kan ik de hele Band wel volschrijven," zegt Lex, "zoveel hebben we meegemaakt." Daarom een aantal impressies.

Zambia

In Ndola worden we op het vliegveld opgewacht door Kovina Mutenda, onze gastheer tijdens ons verblijf in Zambia. Hij brengt ons naar zijn woonplaats Chingola. Dat we over een afstand van 110 km. twee uur deden, is volgens Zambiaanse begrippen heel normaal. Er zijn maar weinig tweebaanswegen en vaak zitten er gaten in het wegdek, ook in snelwegen zitten in de buurt van dorpjes verkeersdrempels en spoorwegovergangen kun je vaak alleen maar stapvoets passeren.

Natuurlijk gaan we naar Livingstone. We bezoeken de Victoria watervallen, in één woord: indrukwekkend. Ze zijn zo breed, dat ze alleen vanuit de lucht in hun geheel te zien zijn. 'De rook die dondert', worden ze door de lokale bevolking genoemd, omdat het opspattende water grote nevelwolken en een enorm geraas veroorzaakt. Het Livingstone Museum geeft een mooie indruk van de oorspronkelijke cultuur en de ontwikkeling van Zambia gedurende enkele eeuwen.

Terug in Lusaka zijn we zondag te gast bij de Chilene Christian Brethren Church, een gemeente waar Bemba, een Afrikaanse taal, wordt gesproken. Kovina zorgt voor de vertaling van mijn preek. De eerste dienst begint om half negen. Het kerkkoor zingt erg mooi, later blijkt dat ze de liederen zelf maken. De tweede dienst begint om half elf. Daarna wordt er gegeten en dan is er nog Bijbelstudie. Om een uur of half drie gaan wij weg, maar voor sommigen is er nog weer een bespreking. Overigens blijft lang niet iedereen tot half drie. En bij het begin van de eerste dienst is ook nog niet iedereen aanwezig. Later komen is een beetje Zambiaans.

Terug in Chingola blijkt er op woensdagmiddag een dienst te zijn in de Twatasha Gospel Hall, ook een gemeente waar Bemba wordt gesproken. Een samenkomst op woensdagmiddag? In Zambia komt het veel vaker voor. Ook hier laten ze weten dat ze het erg waarderen dat iemand uit Europa hen komt opzoeken.

Later in de week is een bespreking met bestuursleden van het Christian Resource Centre (CRC) gepland. Een uur voor het begin van de bespreking valt de elektriciteit in een groot deel van Chingola uit. We laten ons niet ontmoedigen en bij het licht van een kaars en een zaklamp wordt de bespreking gehouden. De vraag is welke ondersteuning ze in de toekomst van Filadelfia Zending mogen verwachten. Het CRC is grotendeels afhankelijk van buitenlandse hulp. Er wordt mij uitgelegd dat in het verleden de zendingen de Zambianen hebben verwend doordat alle kosten door de westerse achterban werden betaald. Bijdragen van Zambianen waren niet nodig, de zendingen vonden dat de Zambianen het zelf beter konden gebruiken. Zo is er nooit geleerd om evangelisten of eigen zendingswerkers te ondersteunen. Het CRC houdt nu seminars voor gemeenten waarin dit wordt geleerd.

Een aparte ervaring is het stukgaan van de waterpomp. Geen water uit de kraan, geen douche, 's morgens een teiltje warm water dat met een emmer uit de put is gehaald en op een houtskoolvuurtje is warm gemaakt.

Op zondag mag ik preken in Bethel Chapel, een Engelstalige gemeente. Dat lijkt mooi, zonder vertaler te kunnen spreken. Een dame - een Engelse lerares aan de internationale school - complimenteert mij na afloop voor mijn Engels. Ik spreek tenminste het standaard Engels, dat zij goed kan verstaan. Later hoor ik dat enkele Afrikaanse mensen moeite hadden om mij te begrijpen, omdat ik standaard Engels sprak en geen Zambiaans Engels. Het kan verkeren. En ik had ook al de pech dat er geen microfoon was. De schoonmaker had de kabel doorgesneden, zei iemand.

Na een hoop gedoe over een vaccinatie tegen gele koorts, mogen we maandag op het laatste moment nog mee met het vliegtuig

De Zambezi-rivier oversteken. >

naar Johannesburg, waar we overnachten. De volgende ochtend gaan we verder naar Mozambique.

Mozambique

Precies op tijd landen we in Beira, waar Jannie Kruize al op ons staat te wachten. Per auto naar Ihaminga, waar we in een bijbelschool slapen. De volgende dag gaan we verder naar Marromeu. Alles bij elkaar een paar honderd kilometer zandweg. Na bijna twee uur rijden, zien we in een bocht een tegenligger aankomen, de eerste die morgen. De tegenligger wijkt uit, gaat dan plotse-ling toch naar de andere kant van de weg en dan kunnen we el-kaar al niet meer ontwijken. Door de botsing kunnen de auto's niet meer rijden. Gewonden zijn er niet, behalve Alie die enkele ribben heeft gekneusd en iemand uit de andere auto die een snee in zijn voorhoofd heeft. Midden in de jungle, geen bereik voor de mobiele telefoon, wachten we tot er weer iemand langs komt. Hier geen praatpalen, geen wegwacht, geen takelwagens, niets, alleen maar wachten. Door het wachten op hulp en door de verdere afwikkeling zijn we pas om half elf 's avonds in Mar-romeu.

We zullen drie dagen bij Jannie blijven en bezoeken natuurlijk Babyhuis Ruama. Voor ieder kindje een bedje, kinderstoelen, er wordt gekookt, gewassen, gezongen en gespeeld. Meer dan vijf-tig kinderen vinden hier onderdak. Als we over het terrein lopen zegt een ouder meisje iets tegen mij. "Ik ben Bertha", wordt er voor mij vertaald. "Dag Bertha, ik ben Lex." Gasten trekken veel bekijks. Sommige kleintjes kijken argwanend en blijven op de achtergrond, andere komen juist naar je toe.

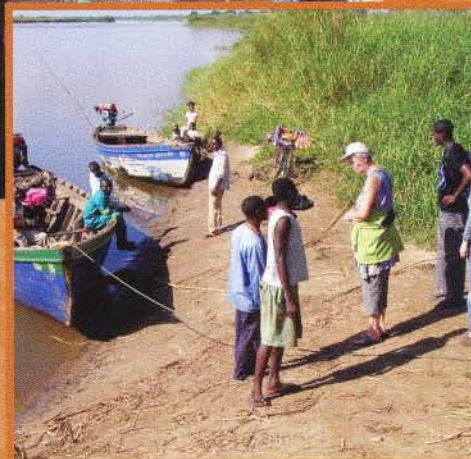
Met zoveel kinderen zit het babyhuis aan de grens van zijn ca-paciteit. "Maar wat doe je, als ze met zo'n klein hummeltje aan komen zetten?" zegt Jannie, "Als je het weigert, gaat het dood. Toch heb ik laatst al twee keer nee moeten zeggen."

Uitbreiding van Ruama, maar dan op een andere plaats, moet uit-

komst bieden. We gaan naar Luabo, aan de over-kant van de Zambezi-rivier. Eerst een half uur per auto naar het veer. Het laatste stuk naar het veer moeten we lopen. Langs het pad staat een waarschuwings-bord voor krokodillen. We krijgen ze niet te zien, ook geen nijl-paarden. Volgens Jannie zijn ze er wel, de week voor ons bezoek zijn nog twee mensen door krokodillen gedood. Ik vind het jam-mer dat ik geen foto van een krokodil of nijlpaard kan maken. Jannie is blij dat we ze niet zien, want een nijlpaard met een jong kan agressief zijn en de boot aanvallen. En zo'n nijlpaard van een paar duizend kilo tegen een houten boot van zo'n zes tot zeven meter lengte... Inderdaad, liever niet.

Na een half uur varen en een half uur lopen, komen we bij een terrein, waar drie huisjes staan. Het terrein ligt buiten de plaats Luabo en is eigendom van de Katholieke Kerk. Ruama mag ze voor een babyhuis gebruiken. Van twee huisjes staan alleen kale muren overeind. Het derde huisje heeft al een nieuw dak. Ze wor-den opgeknapt, zodat ze als babyhuis kunnen dienen. Langs de weg staat al een muur, maar het hele terrein moet ommuurd worden. Greppels voor de fundering laten zien waar de muren moeten komen.

Een aantal mannen werken onder leiding van Pai Feliz aan de huisjes. Deur- en raamopeningen die op de verkeerde plaats zit-ten, zijn dichtgemetseld. Op andere plaatsen zijn juist nieuwe deur- en raamopeningen gemaakt. Dakplaten liggen al klaar in Marromeu. Er wordt gewerkt aan de dakspanten voor het groot-ste gebouw. De afvoerleidingen voor de douches en toiletten zijn al aangelegd. Er is alleen nog geen water en ook geen elektrici-teit. Voor elektriciteit zou een generator kunnen worden gekocht, maar dan is er veel brandstof nodig. Voor de watervoorziening moet nog een oplossing komen. Er is sprake van dat er een wa-

de problemen na een uur nog steeds niet zijn opgelost, besluit een man zijn tien geiten, die op het perron stonden te wachten om in een goederenwagen te worden geladen, naar een stuk gras te verplaatsen, waar ze ook in de schaduw kunnen staan. De verkopers van eten en drinken doen goede zaken. Door de tussenkomst van iemand van de suikerfabriek krijgen wij klapstoeltjes aangeboden, waarop we in de schaduw van een boom kunnen zitten. Om twaalf uur is de motor van de locomotief gestart, om één uur is het rangeren achter de rug en kunnen we vertrekken. De trein rijdt niet erg snel en stopt bij ieder dorpje, of er nu een station is of niet. Er stappen wat mensen uit, anderen stappen in en de plaatselijke bevolking probeert eten en drinken aan de passagiers te verkopen. Na een tijdje gaan we verder tot het volgende dorp, waar opnieuw het hele dorp lijkt te zijn uitgelopen om eten en drinken te verkopen. De trein komt ook maar een keer per week langs. Uiteindelijk bereiken we 's nachts om twee uur Beira.

De volgende dag vertrekken we per vliegtuig uit Beira. Vanaf nu gaat alles volgens het boekje. Via Johannesburg gaan we terug naar Amsterdam. We vertrokken met zon en 28 °C. uit Beira, bij aankomst op Schiphol waait het hard, regent het en is de temperatuur 13 °C. Echt Hollands weer.

UITNODIGING UIT ZAMBIA

U wilt eigenlijk wel eens naar Afrika gaan, maar u weet niet hoe en waarheen? Dan is dit de kans voor u!

In dit nummer van De Band heeft u kunnen lezen over de reis die ik samen met mijn vrouw heb gemaakt naar Zambia en Mozambique. Kovina Mutenda, onze gastheer in Zambia, nodigt u uit om volgend jaar naar Zambia te komen.

Filadelfia Zending steunt Kovina en Gertrude Mutenda en het Christian Resource Centre in Zambia. U kunt daar kennis mee maken. Zien en ervaren wat daar gebeurt.

Een reis naar Zambia is een mooie kans om het land te leren kennen, de natuur, maar ook de cultuur, zien hoe mensen in Zambia leven. U kunt enkele gemeenten in Zambia bezoeken, lokale evangelisten ontmoeten, ervaren onder welke omstandigheden zij hun werk doen en zien hoe Christian Resource Centre de evangelisten ondersteunt.

Wilt u niet alleen reizen? Wat moeite met de Engelse taal? Dat is geen enkel probleem.

Heeft u interesse in de mogelijkheden of wilt u meer weten. Neem dan contact op met het secretariaat van Filadelfia Zending.

terleiding wordt aangelegd als het nieuwe ziekenhuis wordt gebouwd, maar wanneer zal dat gebeuren?

Het naastliggende terrein kon voor weinig geld gekocht worden. Het geeft de mogelijkheid van uitbreiding in de toekomst.

De markt in Marromeu: een drukte van belang, veel verkopers, kijkers en kopers. Veel aanbod van alles wat je maar nodig kunt hebben: groente, fruit, vis, rijst, meel, eigenlijk alles wat in Mozambique op het menu staat kun je er kopen. Maar ook worden serviezen, pannen, fietsonderdelen, bouwmaterialen, kleding en nog veel meer aangeboden. Er zijn niet veel winkels in Marromeu, maar op de markt kun je alles krijgen. Er is ook een bedrijfje dat meubels maakt en deuren, raamkozijnen, maar ook handkarren voor het transport van goederen. Jannie heeft er een laten maken voor Luabo. Dan kunnen de spullen voor het project in Luabo gemakkelijker van het veer naar de bouwplaats worden vervoerd. De handkar is gereed en moet gekeurd worden. Hij is lichtblauw geschilderd. Kennelijk was alleen deze kleur voorradig is, want de stoelen die ook in het bedrijfje zijn gemaakt, worden met dezelfde verf geschilderd. We keuren de handkar goed. De timmerman van Ruama moet later nog maar eens een houten vloertje op de golfplaten bodem leggen.

Krijg je op de markt het idee dat de tijd heeft stilgestaan, bij de vestiging van Barclays Bank ben je weer helemaal in de moderne tijd. Er zijn twee geldautomaten. Met mijn Nederlandse bankpas kan ik er gewoon geld opnemen. Het is even wennen aan de valuta, de Metica. Duizend Metica, het lijkt een enorm bedrag, maar het is ongeveer 30 euro waard.

De terugreis naar Beira zal per trein worden afgelegd, omdat de auto kapot is. Als we om kwart voor acht op het station komen, omdat de trein om acht hoort te vertrekken, blijkt dat de locomotief niet wil starten. Er zijn problemen met de accu's. Omdat

BUITENLANDSE BEZOEKERS IN ZAMBIA

Kovina Mutenda

Het grootste deel van mijn tijd breng ik door met prediken en onderwijzen en verder het toezicht op het werk van het Christian Resource Centre. Ik heb echter ook andere verantwoordelijkheden. Elk jaar nodigt het bestuur van het Christian Resource Centre christenen uit onze donorlanden uit om Zambia te bezoeken en kennis te maken met het werk dat we doen. Ook een combinatie met een vakantie behoort tot de mogelijkheden. Hoewel de bezoekers door het bestuur worden uitgenodigd, zijn mijn vrouw en ik meestal verantwoordelijk voor de ontvangst en de verzorging.

Als bezoekers naar Zambia komen, ontvangen wij ze op de luchthaven, bieden onderdak en verzorgen hen tot hun bezoek voorbij is en we brengen ze terug naar de luchthaven voor hun vlucht naar huis. We gaan met verschillende bezoekers naar de stad Livingstone om de beroemde Victoria watervallen te zien. Soms bezoeken we ook een wildpark en kunnen onze gasten wild zien als olifanten, giraffes, zebra's etc.

In de afgelopen tien jaar hebben we bezoekers ontvangen uit Nederland, Slowakije, Bermuda, Verenigde Staten, Australië en Groot-Brittannië. Dit jaar ontvingen we in april vier bezoekers, Dean Furbert en Steve Powell uit Bermuda en Lex en Alie Klein Haneveld

uit Zwolle in Nederland. De twee mannen uit Bermuda kwamen op 16 april. We hebben ze meteen meegenomen naar de Mambilima missiepost waar een seminar over zending werd gehouden. Dean heeft hier geholpen met het onderwijs. Ook bezochten we een oude missiepost, Mubende, waar zendelingen uit Bermuda meer dan zestig jaar geleden hebben gewerkt. Lex en Alie kwamen op 24 april.

We gingen met alle vier de bezoekers naar Livingstone om de Victoria watervallen te zien. Ze waren niet teleurgesteld in wat ze zagen. Ook de leeuwen en luipaarden maakten indruk. Op de terugweg bleven we een paar dagen in Lusaka, onze hoofdstad, waar Dean en Lex in enkele kerken de prediking verzorgden. Dean en Steve vertrokken op 4 mei via Zuid-Afrika, waar ze nog de Kaapprovincie bezochten. Lex en Alie reisden met ons terug naar Chingola, onze woonplaats. Er was een mogelijkheid om in Chililabombwe een van onze kopermijnen te bezoeken. Afdalen tot een diepte van 590 m. was een interessante ervaring. Behalve het genieten van de Afrikaanse zon preekte Lex in Chingola in twee plaatselijke kerken. Ze verlieten Zambia op 7 mei via Zuid-Afrika om naar Mozambique te gaan.

Ook u zouden we graag als gast verwelkomen in ons land! We kijken uit naar bezoekers voor volgend jaar, die zo vriendelijk zijn om onze uitnodiging te accepteren.

STAGE IN ZAMBIA?

Je denkt wel eens over zending. Je wil misschien wel 'de zending in', maar je weet niet of het echt iets voor je is. Je wilt wel eens een tijd in het buitenland wonen, een andere cultuur meemaken?

Dan is Zambia misschien iets voor jou. Het Christian Resource Centre biedt mogelijkheden aan om bijvoorbeeld een half jaar in Zambia te zijn. Je kunt er een stage doen voor een studie, als dat zo uitkomt. Het kan ook een overbruggingsperiode zijn tussen twee studies. Je kunt er een tijd meedraaien in een gemeente, meedraaien in jeugdwerk, onderwijs in een gemeente. Het hangt af van wat je wilt. En dat moet natuurlijk ook passen bij de situatie in Zambia op dat moment.

Het afgelopen jaar heeft Richard, een jongere uit Engeland, een half jaar meegewerkt in Bethel Chapel in Chingola: jongerenwerk, jeugdwerk en muziek. Hij wilde naar een Bijbelschool, maar moest een half jaar overbruggen en wilde weten of het werken in een heel andere cultuur hem wel zou liggen.

Voor Nederlanders heeft Zambia een belangrijk pluspunt: de overkoepelende voertaal is Engels. Communicatie (telefoon, internet) is geen probleem. Voor onderdak wordt gezorgd.

Neem contact op met het secretariaat van Filadelfia Zending om de mogelijkheden te bespreken. En wie weet stap jij binnenkort wel op het vliegtuig naar Zambia voor de ervaring van je leven!